

סנהדרין צ-ב

עניין: כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא

פרק ט

לשם שבו ואחלמה הקדמות ושערים שער ו'

פרק ח

פרק ה'

והרי נתבאר לנו מכל דברינ⁴²⁰ כי העונשים גופה הם עצמן הסיבה לכל היעודים העתידיים, כי כמו שהתורה והמצוה הנה נעשו הם גופה המציאות דכל טוב העתיד, וכמ"ש "שכר מצוה מצוה"⁴²¹, שהמצוה גופה היא עצם השכר, שהיא עצמה הנה היא הזיו והנועם הנצחי שאין למעלה מזה. כן יסד הקב"ה פעולות ותיקונים לסבב את השארת הנצחי וטוב הצפון גם לנפש החוטאת, והוא ע"י כל העונשים אשר בזה ובבא, כי הם נובעים ובאים ג"כ רק מהתורה⁴²². כי כל העונשים הנה הם במדה ובמשקל ע"פ משפטי התורה להעוברים עליה, והם מהעבירות עצמן וכמ"ש "שכר עבירה עבירה" - שהעבירה גופה היא עצם העונש היוצא ונעשה מתוקף הדינים קשים המתגלים ונמשכים ממשפטי התורה ודיניה. וכשנגמר פעולתה אשר ממדת הדין והמשפט שבה, הנה כלה ומתבטל על ידי זה כל תוקף וקשיות הדינים ומתבסמים ונמתקים כל אותן הגבורות ונעשים לרשפי אש שלהבת יה והם עצמן מעתה סיבת הגילוי דכל יעודים העתידיים וכל טוב הצפון אשר לימות המשיח ולחיי העוה"ב. והרי הו העונשים גופה סיבה לכל יעודים העתידיים, כי כאשר יתבטל העונש יתהפכו אותן הדינים עצמן לדינים דקדושה⁴²³. וכל זה הוא ג"כ רק מאור קדושת התורה והמצוה, כי כל גילוי הגבורות שהיו מתחילה לסיבת העונש הם נתגלו ויצאו רק ממשפטי התורה ודיניה ובמדה ובמשקל ע"פ החוקים והמשפטים שבה, והרי יוצא כל טוב העתיד רק מהתורה לעולם⁴²⁴. והוא מה

ועל דרך זה הוא הכוונה ג"כ מה שאמר בראש השנה י"ז א' על הפושעים והמורדים היותר גדולים, שהם יורדין לגיהנם ונידונים בה לדורי דורות, "גיהנם כלה והם אינם כלים". הכוונה הוא ג"כ למעליותא, כי הם ישארו על כל פנים ויתקנו גם הם לבסוף¹⁷¹. וכמו שהאר"י בזה הגאון קדוש ה' הרמ"ע מפאנו ז"ל בעשרה מאמרות מאמר חיקור דין חלק ה' ע"ש¹⁷². ומ"ש בגמרא¹⁷³ "נידונין בה לדורי דורות" הכוונה היא רק עד שיכלו כל הדורות לצאת, והוא בזמן תחיית המתים שאז לא יהיה עוד דורות חדשים כלל, כי כבר יכלו כל הנשמות שבגוף כמ"ש ביבמות ס"ב סע"א¹⁷⁴. [וכן מ"ש שם בפושעי ישראל בגוף שיהיו אפר תחת כפות רגלי הצדיקים, הכוונה הוא כי על ידי זה יתעכל הרע שבהם וישאר הטוב נקי ומבורר (עיין הגר"א בספרא דצניעותא פרק א' בדיבור המתחיל 'מלך הרביעי'¹⁷⁵), ועל ידי זה יתקנו ויחיו ויקומו בתחיית המתים]. ועל כל פנים הוא כי ע"י כל העונשים אשר בזה ובבא יתקנו כל ישראל כולם, וזהו שאמר בשמו"ר הנ"ל כי מה שנאמר "כל טובי" הוא מדת הטוב ומדת הפורענות. כי גם מדת הפורענות הוא אינו לנקמה ח"ו, אלא רק כדי לזכות על ידיהם לכל יעודים העתידיים אשר עליהם נאמר "מה רב טובך" כו'¹⁷⁶.

אך הענין בכל זה הוא, כי הנה נודע הוא כמה גדול עומק הדין. והכתוב אומר "האלהים יביא במשפט על כל נעלם"¹⁵⁵, ואמר "כל האומר הקב"ה ותרן" כו'¹⁵⁶. אמנם כל זה הוא אינו לנקמה ח"ו, אלא כדי ליתן שארית ואחרית טוב גם לנפש החוטאת לנקותה מחלאתה וזוהמתה, ולצרפה וללכנה שתהיה ראויה להשאר בהשארה נצחית, ולהאיר באור פני מלך חיים בימות המשיח אשר מזמן תחיית המתים והלאה ולחיי העולם הבא. והרי נתייחדו כל ה' מדורי גיהנם נכמבור במדרש כונן ובמדרש תהלים י"א ובזוהר חדש רות בארוכה ועיין עירובין י"ט ע"א ובזוה"ק תרומה ק"ג ע"ב¹⁵⁷ ובכמה מקומות]. וכן העונשים כולם לא לנקמה ח"ו, אלא למירוק שיזכו גם הפושעים והמורדים להשאר בהשארה נצחית לימות המשיח ולחיי העוה"ב¹⁵⁸. וכמו שמצינו באלישע אחר בחגיגה ט"ו ב', שאמרו עליו "לא מידן לדייניה ולא לעלמא דאתי ליחי, אמר ר' מאיר: מוטב דלידייניה וליתי לעלמא דאתי"¹⁵⁹. והרי לנו כי גם מי אשר דינו הוא שלא יהא לו חלק לעוה"ב, הנה הדינים והעונשים ממרין אותו, ויש לו תקנה ע"י העונשים. וכן הוא בסנהדרין ק"י רע"ב בעדת קרח, כי כל תלתין יומין מהדרא להו גיהנם כבשר בתוך קלחת, ועם כל זה הנה אמרו שם ק"ח א' וק"ט ב' כי עליהם הוא אומר "ה' ממית ומחיה מוריד שאול ויעל"¹⁶⁰ ויקומו בתחיית המתים ולחיי העוה"ב. וכן הוא מפורש

המתים. והרי לנו מכל זה שלא יעכב שום חטא ועון לא לימות המשיח ולא לתחיית המתים ולא לחיי עולם הבא. והוא ע"פ סוד הדברים שאמרנו לעיל (פרקים ה' ו' ז' ח') כי גם כל העונשים אשר לאחר מיתה הנה הם כולם תיקונים ופעולות שיזכו על ידיהם כל נפש החוטאת ג"כ לכל תקות חמדת ישראל. ומי שלא זכה לבוא בשכרו ע"י המעשים טובים דהתורה והמצוה, הנה הוא יתקן ג"כ על כל פנים ע"י העונשים דה' מדורי גיהנם היוצאים ונמשכים ממשפטי התורה והמצוה וכנ"ל בכל דברינ⁴²⁰ עיין עליהם. אך על כל פנים הוא כי לא יאבד שום נפש אחת מישראל. וכן אמרו בגמרא (עירובין כ"א סע"א): "דריש מרי בר מר: מאי דכתיב 'והנה שני דודאי תאנים מועדים לפני היכל ה', הדוד האחד תאנים טובות מאד כתאר הבכורות, והדוד אחד תאנים רעות מאד אשר לא תאכלנה מרוע'. תאנים הטובות אלו צדיקים גמורים, תאנים הרעות אלו רשעים גמורים. ושמה תאמר אבד סכרם ובטל סיכורם? תלמוד לומר "הדודאים נתנו ריח" - אלו ואלו עתידין שיתנו ריח". וכן אמרו בסנהדרין (ל"ז א') "וירח את ריח בגדיו" - אל תקרי בגדיו אלא בגדיו". והגם שפשטות הדברים הוא משום שגם פושעי ישראל מלאים מצוות כרימון, אך עומק כוונתם ז"ל הוא בסוד "מי יתן טהור מטמא" שאמרנו לעיל פרק ו'. והרי על כל פנים כי יזכו כולם לכל תקוות חמדת ישראל העתיד⁴⁵⁹.

וכן בענין מה שאמרנו בכמה מקומות "אין לו חלק לעולם הבא" הנה יהיה הכוונה לפי דברינ⁴²⁰ על כל משך הזמן עד שיגיע עת התיקון⁴⁹³. כי כל חלקו ושכרו